

Zilber D. Legal education: status and tasks

Attention is concentrated on methods, forms, methods of achievement of the proper level of legal formed, and also methods of introduction and realization of these forms. The legal formed (attained result) is examined in the context of levels of legal education (process on achievement of result).

Key words: legal formed, legal education, legal culture, legal consciousness, method of introduction and realization of forms and methods of legal education.

УДК 347.232.4

*Галина Вікторівна Єрмоменко,
старший науковий співробітник
відділу проблем цивільного,
трудового і підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук*

*Тетяна Василівна Простибоженко,
головний консультант
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКСТРАОРДИНАРНОЇ НАБУВАЛЬНОЇ ДАВНОСТІ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Інститут набуття права власності за давністю володіння (набувальна давність) властивий законодавству усіх країн романо-германської (континентальної) правової системи. Роль набувальної давності як правового механізму забезпечення ефективності цивільного обороту в сучасних умовах розвитку економічних відносин обумовила загальну тенденцію до спрощення умов набувальної давності та розширення сфери її застосування, що проявляється, зокрема, у запровадженні екстраординарної набувальної давності. У зв'язку з цим на сьогодні існує гостра необхідність у дослідженні відповідності правового регулювання інституту набувальної давності в Україні потребам цивільного обороту в умовах його інтенсифікації.

Набувальна давність як один з інститутів речового права була і залишається предметом досліджень багатьох науковців. Вивченням окремих аспектів набувальної давності свого часу займалися, зокрема, І. Енгельман, Л. Петражицький, Ю. Толстой, Б. Черепакін та ін. Нині дослідження проблем набувальної давності продовжують К. Скловський, А. Рудоквас, В. Рахмилович, Д. Мурзін, В. Маковій, Д. Луспеник та ін.

Водночас у науці цивільного права малодослідженими залишаються питання щодо сфери застосування інституту набувальної давності, доцільності та законодавчих шляхів її розширення. У зв'язку з цим метою цього дослідження є з'ясування доцільності запровадження в Україні екстраординарної набувальної давності з урахуванням особливостей законодавчого регулювання відносин набувальної давності, які обумовлюють сферу її дії.

Норми Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), присвячені набувальній давності, містяться у статтях 335, 344 та 1157, які дають змогу визначити сферу застосування цього

інституту в цивільних правовідносинах. При цьому слід зазначити, що набувальна давність у її класичному вигляді (ординарна набувальна давність), яка з незначними відмінностями передбачена у законодавстві усіх європейських країн, закріплена у ч. 1 ст. 344 ЦК України. Зазначена норма фактично містить визначення поняття набувальної давності, що розкривається опосередковано через вказаний у ній перелік умов, необхідних для набуття права власності на майно за давністю володіння. При цьому ключовою і первинною умовою набувальної давності, яка обумовлює існування решти, є умова щодо добросовісного заволодіння майном. Саме ця умова набувальної давності, на нашу думку, передусім визначає сферу дії цього цивільно-правового інституту.

Слід зазначити, що під добросовісністю як умовою набувальної давності в римському праві розумілася наявність у набувача майна хибної думки про справжній обсяг речового права відчужувача. Добросовісність набувача, яка характеризувалась як «добра віра» (*bona fides*), мала значення лише у момент передачі речі. Якщо ж у подальшому володілець дізнавався про те, що він заволодів чужою річчю, це ніяк не впливало на перебіг строку набувальної давності [1, с. 408]. Під впливом канонічного права сформувався протилежний римському підхід, відповідно до якого добросовісність повинна мати місце протягом всього строку володіння майном для набуття його у власність за набувальною давністю [2, с. 141].

Слід зазначити, що в Україні, так само, як і у Франції, Нідерландах, Японії, Румунії, Квебеку, знайшов відображення римський підхід щодо добросовісності у набувальній давності, що безпосередньо впливає зі змісту ч. 1 ст. 344 ЦК України, у якій вжито формулювання «особа, яка добросовісно заволоділа». При цьому жодної вимоги щодо добросовісності володіння зазначена норма не містить. Протилежний римському канонічний підхід характерний для законодавства, зокрема, Німеччини, Австрії, Росії, Чехії, Латвії, Литви, Естонії, Білорусі, Молдови, Грузії.

Для з'ясування змістовного наповнення умови набувальної давності щодо добросовісного заволодіння майном слід зазначити, що існування категорії добросовісності пов'язане з поділом володіння на законне і незаконне. Хоча ЦК України на відміну від, наприклад, Цивільного уложення Австрії (ст. 316) [3, с. 79] безпосередньо не закріплює такий поділ володіння на види, з комплексного аналізу його положень, а саме статей 387, 388 та 390 ЦК України вбачається, що категорія добросовісності, власне як і категорія недобросовісності, характеризує саме незаконне володіння, оскільки як добросовісний, так і недобросовісний володілець набули майно поза волею дійсного власника майна.

Розкриття змісту поняття добросовісності, вжитого у ч. 1 ст. 344 ЦК України, доцільно здійснювати за допомогою принципу, закріпленого у ч. 1 ст. 388 ЦК України при характеристиці добросовісного набувача майна, тобто через категорії «не знав» і «не міг знати», які характеризують помилкове ставлення набувача майна до обсягу речових прав відчужувача. Згідно з положеннями вказаної норми добросовісним визнається набувач, який не знав і не міг знати про те, що майно за відплатним договором придбане в особи, яка не мала права його відчужувати. При цьому слід погодитися із вітчизняними науковцями, які вказують, що словосполучення «не знав» і «не міг знати» є оціночними категоріями і можуть дістати неоднозначне тлумачення, а відтак їх розуміння в кожному окремому випадку може мати юридичне значення для визначення добросовісності чи недобросовісності набувача [4, с. 519]. На нашу думку, словосполучення «не знав» у контексті ст. 388 ЦК України слід тлумачити як фактичну відсутність у набувача інформації, з якої можна було зробити висновок про незаконність відчуження набутого ним майна. У свою чергу, словосполучення «не міг знати» варто тлумачити таким чином, що відсутність зазначеної вище інформації не є наслідком недбалості, безтурботності, умисного ігнорування інформації або інших вад поведінки набувача.

Слід зазначити, що через категорії «не знав» і «не міг знати» розкривається поняття добросовісності набувача майна та його змістовне наповнення у постанові пленуму Вищого

спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі — ВССУ) від 7 лютого 2014 р. № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав». Так, у вказаній постанові зазначено, що набувач визнається добросовісним, якщо при вчиненні правочину він не знав і не міг знати про відсутність у продавця прав на відчуження майна, наприклад, вжив усіх розумних заходів, виявив обережність та обачність для з'ясування правомочностей продавця на відчуження майна. При цьому, як зазначено, в діях набувача не повинно бути і необережної форми вини, оскільки він не лише не усвідомлював і не бажав, а й не допускав можливості настання будь-яких несприятливих наслідків для власника [5].

Такий самий підхід до визначення поняття добросовісності набувача відображений у цивільному законодавстві багатьох іноземних країн (зокрема, у Нідерландах, Франції, Австрії, Литві, на Філіппінах). Так, відповідно до ст. 118 книги 3 Цивільного кодексу Нідерландів набувач є добросовісним тоді, коли в момент заволодіння він вважав себе власником майна і мав ґрунтовні підстави вважати себе таким [6, с. 206]. Також Цивільний кодекс Філіппін у ст. 1127 передбачає, що добросовісність володільця полягає в обґрунтованому переконанні, що особа, від якої він набув майно, могла передати своє право власності на нього [7].

Незважаючи на законодавче закріплення у ч. 1 ст. 344 ЦК України умови набувальної давності щодо добросовісного заволодіння майном, яка фактично окреслює сферу її застосування, законодавець іншими положеннями ЦК України (ч. 3 ст. 344, ч. 3 ст. 335 та ч. 3 ст. 1157 ЦК України) поширив набувальну давність також на випадки, що передбачають законне заволодіння майном. Такими випадками є заволодіння майном на підставі договору з його власником (ч. 3 ст. 344 ЦК України), заволодіння безхазяйною річчю (ч. 3 ст. 335 ЦК України), а також заволодіння річчю, поданою на конкурс (ч. 3 ст. 1157 ЦК України). При цьому з огляду на відсутність у положеннях зазначених статей будь-яких умов набувальної давності, вони, як правило, тлумачаться крізь призму ч. 1 ст. 344 ЦК України, оскільки вважається, що у вказаних нормах йдеться про один і той самий вид набувальної давності, а отже, право власності на майно за давністю володіння у зазначених випадках виникає на підставах та в порядку, визначених ст. 344 ЦК України [8, с. 566; 9, с. 455; 10, с. 855; 11, с. 412]. У зв'язку з цим та з огляду на здійснений нами вище аналіз змісту умови набувальної давності щодо добросовісного заволодіння майном, сумнівною є можливість дотримання суб'єктом набувальної давності при законному заволодінні майном зазначеної умови, а отже, й застосування положень ч. 1 ст. 344 ЦК України.

Протилежного висновку можна дійти лише, якщо наділяти умову набувальної давності щодо добросовісності заволодіння майном іншим змістовним наповненням. Однак положення ЦК України не дають для цього підстав, на відміну від, наприклад, Цивільного кодексу Грузії (далі — ЦК Грузії), де поняття «добросовісний володілець» вживається у двох значеннях. Так, відповідно до ст. 159 ЦК Грузії добросовісним є володілець, який володіє майном правомірно чи який на підставі перевірки, здійсненої з необхідною у ділових відносинах ретельністю, може бути визнаний правомочною особою [12]. При цьому поняття добросовісного володільця, яке вживається у ст. 165 ЦК Грузії, присвячений набувальній давності, має інше змістовне наповнення, яке не передбачає правомірність володіння, а полягає у відсутності у володільця знання, що майно йому не належить. На нашу думку, такий підхід грузинського законодавця фактично означає наявність різних видів добросовісності володіння, що може зумовлювати проблеми з їх розмежуванням та навіть їх підміну на практиці.

Разом з тим слід констатувати, що у вітчизняній судовій практиці також існують випадки наділення умови набувальної давності щодо добросовісності заволодіння іншим, ніж впливає з ч. 1 ст. 344 ЦК України, змістом. Зокрема, у випадках застосування набувальної давності до законного заволодіння майном (наприклад, на підставі договірних зобов'язань, заволодіння безхазяйним майном) добросовісність обґрунтовується діями самого володільця щодо

утримання, ремонту майна та ін. На жаль, на рівні судів першої інстанції такі випадки не є поодинокими. Наприклад, Печерський районний суд м. Києва у рішенні від 7 червня 2011 р. у справі № 2-2313/11 зазначив, що «...у судовому засіданні було доведено, що позивачка добросовісно заволоділа 1/10 частиною квартири... так як вказана частина зареєстрована на праві власності за померлою особою, фактично на час розгляду справи судом нікому не належить, тобто є безхазяйним майном» [13]. Водночас у практиці судів апеляційних інстанцій переважає обґрунтований нами вище та відображений у згаданій постанові пленуму ВССУ підхід до розуміння сутності умови набувальної давності щодо добросовісного заволодіння майном.

Враховуючи зазначене вище, слід констатувати відсутність в Україні можливості практичної реалізації ч. 3 ст. 335, ч. 3 ст. 344 та ч. 3 ст. 1157 ЦК України, що передбачають окремі випадки застосування набувальної давності. У зв'язку з цим сфера застосування набувальної давності в Україні фактично обмежується давнісним володінням, регламентованим у ч. 1 ст. 344 ЦК України.

Доцільність розширення сфери дії цивільно-правового інституту набувальної давності обумовлюється його призначенням щодо забезпечення стабільності та ефективності цивільного обороту, що впливає з економічної теорії набувальної давності, яка ґрунтується на поглядах відомого російського цивіліста Л. Петражицького. Вчений, описавши механізм дії набувальної давності та обґрунтувавши її призначення, вважав необхідним розширити сферу дії цього інституту шляхом його поширення і на недобросовісного набувача [14, с. 212–213]. Такий підхід знаходить підтримку і серед сучасних російських науковців, які зазначають, що оскільки набувальна давність — це механізм, продиктований потребами цивільного обороту, а не справедливостю, то немає підстав обмежувати його дію тільки випадками добросовісного заволодіння майном [15, с. 494].

Підтримуючи зазначений підхід щодо необхідності розширення сфери застосування інституту набувальної давності, вважаємо доцільним запровадити в українському законодавстві екстраординарну набувальну давність, яка поширюватиметься на усі випадки володіння майном, що знаходиться за межами цивільного обороту, які не підпадають під дію норми ч. 1 ст. 344 ЦК України. У вітчизняній науці також висловлюється думка про доцільність законодавчого закріплення можливості набуття права власності за давністю володіння у межах інституту екстраординарної набувальної давності. Так, В. Маковій вказує, що таким чином (у випадку запровадження екстраординарної набувальної давності. — Г. Є., Т. П.) з'явиться легальна можливість закріпити у власності майно, одержане тривалий час назад без дотримання необхідних процедур, та підвищиться ступінь легальності цивільного обороту [16, с. 86].

Зауважимо, що екстраординарна набувальна давність відома законодавству багатьох іноземних держав, зокрема, Нідерландів, Швейцарії, Португалії, Японії, Чехії, Польщі, Румунії, Філіппін, Албанії. При цьому в іноземному законодавстві зазначений інститут характеризується відсутністю умови щодо добросовісного заволодіння (володіння) майном та тривалим, порівняно з ординарною набувальною давністю, строком володіння, необхідним для набуття майна у власність.

Притримуючись позиції щодо доцільності запровадження екстраординарної набувальної давності в Україні, вважаємо за доцільне окреслити сферу її застосування. Враховуючи зазначені вище особливості законодавчого регулювання інституту набувальної давності в ЦК України та іноземний законодавчий досвід, екстраординарну набувальну давність в Україні доцільно поширити на випадки:

- 1) законного заволодіння майном у силу ч. 3 ст. 335, ч. 3 ст. 344, ч. 3 ст. 1157 ЦК України;
- 2) законного володіння майном у ролі його власника за відсутності належного оформлення права власності та правовстановлюючих документів на нього (є поширенням та історично обумовленим в Україні щодо нерухомого майна (переважно земельних ділянок));

3) незаконного недобросовісного заволодіння майном.

Таким чином, законодавче запровадження екстраординарної набувальної давності уможливить перетворення у право власності тривале володіння майном, що міститься за межами цивільного обороту, яке, враховуючи чинне на сьогодні законодавство України, не має таких перспектив.

Доречним у разі запровадження екстраординарної набувальної давності в ЦК України вбачається також встановлення більш тривалого, порівняно з ординарною набувальною давністю, строку володіння для набуття майна у власність, що становитиме компроміс між потребами цивільного обороту та інтересами власника майна. Водночас вбачається доцільним диференціювати такий строк залежно від підстав заволодіння майном. У перших двох зазначених вище випадках застосування екстраординарної набувальної давності, коли заволодіння майном відбувається законно, строк володіння майном для набуття його у власність має бути не таким тривалим, як строк володіння недобросовісно набутим майном. Водночас, враховуючи потреби цивільного обороту, а також спираючись на іноземний законодавчий досвід, вважаємо, що в будь-якому випадку тривалість строків екстраординарної набувальної давності не повинна перевищувати подвійну тривалість строків ординарної набувальної давності, передбачених ч. 1 ст. 344 ЦК України для набуття у власність рухомого і нерухомого майна.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що вдосконалення законодавчого регулювання набувальної давності в цивільному законодавстві України, враховуючи сучасні тенденції розвитку економічних відносин, має бути спрямоване на законодавче розширення сфери її застосування. У зв'язку з цим вважаємо досить вдалим законодавчий досвід інших держав щодо запровадження екстраординарної набувальної давності. Разом з тим ця проблематика потребує подальших наукових розробок у частині дослідження умов та сфери застосування екстраординарної набувальної давності з огляду на особливості законодавчого регулювання та неоднозначність практики застосування набувальної давності в Україні.

Список використаних джерел

1. *Дождев Д. В.* Римское частное право : учебник / Д. В. Дождев ; под общ. ред. В. С. Нерсисянца. — 2-е изд., измен. и доп. — М. : Норма, 2004. — 784 с.
2. *Бернгефть Ф.* Гражданское право Германии / Ф. Бернгефть, I. Колеръ ; пер. с нем. ; под. ред. В. М. Нечаева. — СПб. : Сенатская типография, 1910. — 410 с.
3. *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (Stand 1.10.2008)* / bearbeitet von Dr. Franz Mohr Bundesministerium für Justiz. — 13. Auflage. — Wien : LexisNexis Verlag ARD ORAC GmbH & CoKG, 2008. — 476 s.
4. *Цивільне право України : у 2 кн. : підручник* / [за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. — 2-е вид., доп. і перероб. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — Кн. 1. — 736 с.
5. *Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав* : Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 р. № 5 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html.
6. *Гражданский кодекс Нидерландов.* Книги 2, 3, 5, 6 и 7 / пер. М. Ферштман ; отв. ред. Ф. Й. М. Фельдбрюгге. — 2-е изд. — Лейден : Лейденский ун-т, юрид. фак-т, 2000. — 372 с.
7. *Civil Code of the Philippines dated June 18, 1949* // Virtual Law Library «Chan Robles» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.chanrobles.com/civilcodeofthephilippinesbook3.htm>.
8. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за відп. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — Т. I. — 832 с.*
9. *Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар : у 2 ч. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. — К. : Ін Юре, 2004. — Ч. 1. — 692 с.*
10. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за відп. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — Т. II. — 1088 с.*
11. *Цивільне право України : Академічний курс : у 2 т. : підручник / за заг. ред. Я. М. Шевченко. — 2-е вид., доп. і перероб. — К. : Ін Юре, 2006. — Т. 2 : Особлива частина. — 520 с.*

12. *Гражданский кодекс Грузии* от 26 июня 1997 г. // Федеральный правовой портал «Юридическая Россия» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.web1.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1259884&subID=100122131,100122133,100123414,100123589#text>.
13. *Рішення Печерського районного суду м. Києва від 7 червня 2011 р. у справі № 2-2313/11* // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16398097>.
14. *Петражицкий Л. И.* Права добросовестного владельца на доходы с точек зрения догмы и политики гражданского права / Л. И. Петражицкий. — М. : Статут, 2002. — 426 с.
15. *Скловский К. И.* Собственность в гражданском праве / К. И. Скловский. — 4-е изд., перераб., доп. — М. : Статут, 2008. — 922 с.
16. *Маковій В.* Добросовісність в юридичному складі, що є підставою виникнення права власності / В. Маковій // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 5 (125). — С. 83—87.

Єрьоменко Г. В., Простибоженко Т. В. До питання про доцільність запровадження екстраординарної набувальної давності у законодавстві України

У статті досліджуються особливості правового регулювання набувальної давності в Україні в частині сфери її застосування з метою визначення доцільності та перспектив запровадження екстраординарної набувальної давності. Результати аналізу норм Цивільного кодексу України, присвячених окремим випадкам застосування набувальної давності, які передбачають законне заволодіння майном, вказують на неможливість їх реалізації в частині дотримання умови щодо добросовісності. Зазначене обумовлює доцільність запровадження в Україні екстраординарної набувальної давності, яка не містить такої умови, відтак охоплюватиме випадки давнісного володіння законно набутим майном. Екстраординарна набувальна давність має поширюватися також на випадки незаконного недобросовісного заволодіння майном та передбачати більш тривалі строки володіння для набуття майна у власність.

Ключові слова: набувальна давність, екстраординарна набувальна давність, добросовісне заволодіння, володіння, право власності.

Еременко Г. В., Простибоженко Т. В. К вопросу о целесообразности введения экстраординарной приобретательной давности в законодательстве Украине

В статье исследуются особенности правового регулирования приобретательной давности в Украине в части сферы ее применения с целью определения целесообразности и перспектив введения экстраординарной приобретательной давности. Результаты анализа норм Гражданского кодекса Украины, посвященных отдельным случаям применения приобретательной давности, которые предусматривают законное завладение имуществом, указывают на невозможность их реализации в части соблюдения условия касательно добросовестности. Указанное обуславливает целесообразность введения в Украине экстраординарной приобретательной давности, которая не содержит такого условия, и сможет применяться в отношении давностного владения имуществом, завладение которым было осуществлено законно. Экстраординарная приобретательная давность должна распространяться также на незаконное недобросовестное завладение имуществом и предусматривать более длительные сроки давностного владения для приобретения права собственности на имущество.

Ключевые слова: приобретательная давность, экстраординарная приобретательная давность, добросовестное завладение, владение, право собственности.

Yeryomenko G., Prostybozhenko T. On expediency of introducing extraordinary acquisitive prescription in legislation of Ukraine

In the article particular features of legal regulation of the acquisitive prescription in Ukraine in part of the scope of its application is examined in order to determine expediency and prospects for introducing extraordinary acquisitive prescription. The results of examination of the Civil Code of Ukraine rules, which provide application of acquisitive prescription regarding legally obtained property (for example, ownerless thing), indicate the impossibility of its application in the part of compliance with the good-faith requirement. This requirement provides the lack of knowledge of the illegality of obtaining a property. As a result, the legal rules on the acquisitive prescription can not be applied in the mentioned cases. Therefore, it determines the feasibility of introducing in Ukraine extraordinary acquisitive prescription, which does not contain the good-faith requirement, and can be applied to long-term possession of legally obtained property. The extraordinary acquisitive prescription shall apply also in cases of illegal obtaining of property without good-faith and provide

longer terms of possession for acquisition of ownership. However, such terms of possession shall not be longer than the double terms of the ordinary acquisitive prescription.

Key words: acquisitive prescription, extraordinary acquisitive prescription, good-faith obtaining of property, possession, ownership.

УДК 351.82:64

*Олександр Павлович Ігнатенко,
докторант кафедри управління національним господарством
Національної академії державного управління
при Президентіві України,
кандидат економічних наук*

ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА У СФЕРІ БЛАГОУСТРОЮ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ УКРАЇНИ

Вивчення та аналіз історичних передумов будь-якої проблематики в державній політиці під час досліджень завжди необхідне, оскільки це зменшує ризики повторення минулих помилок.

Реформування будь-якої сфери неможливе без вивчення та використання історичного досвіду. Існує думка, що історичний досвід переважно вказує на помилки, яким можна запобігти, і тільки інколи надає ідеї для нових ефективних рішень. Тому чим глибше і різнобічніше буде проведено історичні дослідження, тим більш якісніше можна сформувати державну політику.

Сфера благоустрою населених пунктів протягом всієї історичної долі людства завжди була важливим аспектом у діяльності державної влади. Свій вплив на процеси, що здійснювалися у сфері благоустрою населених пунктів, держава реалізовувала через систему законодавства.

Питанням історичних передумов утворення сфери благоустрою приділив свою увагу Є. Пряхін [1]. Так, на думку дослідника, на розвиток благоустрою населених пунктів як суспільного явища мали вплив такі фактори, як відокремлення ремесла від землеробства, розвиток людської цивілізації, виникнення місцевого самоврядування, війни, різні катаклізми, досягнення науки і техніки.

Однак у попередніх дослідженнях не розглядався зв'язок формування сфери благоустрою населених пунктів із появою людських поселень, формуванням державності та державного управління, у тому числі через систему законодавства.

Мета статті полягає у розгляді історичних передумов становлення сфери благоустрою населених пунктів у призмі держави і права.

Благоустрій завжди був «візитівкою» міста, селища чи села перед гостями, а для самих мешканців створював соціально-естетичний комфорт проживання у населеному пункті.

Ще від давніх часів Трипілья, Київської Русі, козацтва та радянського періоду наші діди та прадіди дбали, щоб Україну визнавали у світі, пам'ятали нашу гостинність, вшановували красу нашого рідного краю, наших храмів, історичних пам'яток, загальний стан міст, селищ та сіл. Недарма європейські країни неодноразово оцінювали та визнавали добробут наших міст і надавали Магдебурзьке право. Ми ж — нащадки, не змогли за часи незалежності нашої